

Gömülü Metinler Neden Döner?

Edebî Mülksüzleşme Bağlamında

Harâbât Mukaddimesi, Tahrîb-i Harâbât ve Ta'kîb

Atiye Gülfer Gündoğdu
Servet Gündoğdu

Atiye Gülfer GÜNDOĞDU - Servet GÜNDOĞDU

GÖMÜLÜ METİNLER NEDEN DÖNER?

Edebi Mülksüzleşme Bağlamında

Harâbât Mukaddimesi, Tahrîb-i Harâbât ve Ta'kîb

ISBN 978-625-6764-04-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi
Kapak Görseli: Caspar David Friedrich

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Rüyâ ile Lâle kardeşlere,
Köln'ün masal cücelerine...*

YAZARLAR HAKKINDA

Atiye Gülfer GÜNDOĞDU

(1986). Almanya, Köln Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, İslam Dünyası Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü'nde misafir araştırmacı ve öğretim görevlisidir. Aynı zamanda 2017'den beri Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. *Geciktirilmiş Öykü Tekniği Üzerine Bir Karşılaştırma: Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri/ Karı Koca Masalı* adlı teziyle master, *Edebî Metnin Anlamının Teşekkülünde Okurun Rolü* adlı teziyle doktora derecesini aldı. Washington Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. *Osmanlı Şiiri İçin Bir Deniz Feneri: Walter G. Andrews Kitabı* (2019), *Issık Göl'den Karadeniz Kıyılarına Cengiz Aytmatov 90 Yaşında Samsun'da* (2020) adlı çalışmaların editörlerindedir. Doktora çalışması *Yazının Önünde: Edebî Metnin Anlamının Teşekkülünde Okurun Rolü* adıyla Hece Yayınları tarafından 2021 yılında yayımlandı. Çalışma aynı yıl, inceleme ve araştırma türünde Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi* yayın kurulu üyesi olan Atiye Gülfer Gündoğdu, yayın ve çalışmalarını modern Türk edebiyatı ve okur teorileri üzerine sürdürmektedir.

ORCID No: 0000-0002-5073-1288

Servet GÜNDOĞDU

(1985). Almanya, Köln Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, İslam Dünyası Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü'nde misafir araştırmacı ve öğretim görevlisidir. 2012'de yüksek lisans; 2018'de doktora tezlerini Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde savundu. ABD'nin Washington Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. Samsun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde kurucu bölüm başkanı ve öğretim üyesi olarak çalıştı. Ayrıca Samsun Üniversitesi'nde Düşünce ve Sanat Çalışmaları Merkezi (DÜSAM) kurucu müdürlük görevini yürüttü. *Çağdaş Türkiye'de Muhafazakâr Sanat Sorunu: Perspektifler ve Diyaloglar* (2013), *Huzur ve Ulysses'te Derin Semantik Olarak Zaman Sorunu* (2019), *Walter G. Andrews Kitabı: Osmanlı Şiiri İçin Bir Deniz Feneri* (Atiye Gülfer Gündoğdu ile, 2019), *Mimesis, İfade ve Gösterge: Şiirin Özgünlüğü Bağlamında Poetika Sorunu* (2021), *Usulden Yönteme: Mehmed Fuad Köprülü'nün Edebiyat Tarihçiliği* (Kaan Kurt ile, 2023) ve *İnşâ ve Meşrûiyet: İstiklâl Marşı'nın Tarihsel Kompozisyonu* (Büşra Nur Topal ile, 2023) yayımlanmış kitaplarıdır. *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi* genel yayın yönetmeni olan Servet Gündoğdu çalışmalarını modern Türk edebiyatı ve edebî düşünce üzerine sürdürmektedir.

ORCID No: 0000-0001-8370-2726

*Harâbatı görenler her biri bir hâletin söyler
Letâfet nakl ider rindân ü zâhid sıkletin söyler*

Koca Râgıp Paşa

ÖN SÖZ

Harâbât mukaddimesi, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*, Türk edebiyatı tarihinde daha adları anılır anılmaz zihnimizde birkaç cümlelerin hızlıca sıralandığı metinlerdendir. Bu düşünceler; yeni bir edebiyatın inşası için birlikte yola çıkan iki şairin düştüğü yol ayrımını yahut eski edebiyat-yeni edebiyat karşıtlığı ve taraftarlığı konusundaki iki önemli şairin aralarında meydana gelen tartışmaları yansıtan metinler olarak özetlenebilir. Oysaki söz konusu metinler bizatihi kendilerine yönelerek karşılaştırmalı bir biçimde okunduğunda Nâmîk Kemâl'in de Ziyâ Paşa'ya alternatif bir antoloji oluşturarak eski Türk edebiyatının ihyasına azımsanmayacak bir katkı sunduğu ve saklı bir hafızayı açığa çıkardığı fark edilir. Mehmed Fuad Köprülü, yol açıcı metni "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl"de metinlerin bizatihi kendilerine dönülmeden haklarında oluşan kurulu kanaatlere yönelme durumunu, *tasalluf illeti* olarak adlandırır. Tasalluf illeti yapılmış fikirleri derhal alıp, birbiriyle münasebet ve irtibâtını hiç düşünmeden kemâl-i huzur ile zihnimizin raflarına sıralama alışkanlığından ileri gelir. Elbette uzun yıllarca tozu alınmayan, üzerine ağlar örülen bu kanaatler bir ölçüde değerlidir. Tehlikeli olansa bu tekrarların dışına çıkmaksızın metinlerin kendilerine dönme ihtiyacını terk etmektir. Kanaatimizce *Harâbât* mukaddimesi, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb* Türk edebiyatı araştırmalarında birer kalkış noktası olarak hakkındaki kurulu kanaatlerden bağımsız olarak kendisine dönülmesi, defaatle ve karşılaştırmalı olarak okunması gereken öncü başlangıç metinlerimizdendir.

Burada tuhaf ve ilgi çekici görünebilecek husus, Ziyâ Paşa ve Nâmîk Kemâl'in vaktiyle edebiyat tarihçilerinin çoğunun kabullendiği ve aynıyla tekrar ettiği hükümlerin başlangıcı olarak görülen bu metinlerinin benzer bir talihî yaşamış olmalarıdır. Ziyâ Paşa *Harâbât* mukaddimesinde muhtelif şairler hakkında ne gibi kanaat belirttiyse, çok uzun bir zaman herkesten benzer hükümler işitilmiştir. Yine E.J. Wilkinson Gibb gibi önemli Batılı araştırmacıların Osmanlı Şiiri üzerine düşüncelerinin şekillenmesi ve bu şiiri dünya edebiyatı içinde konumlandırmalarında Nâmîk Kemâl'in sahip olduğu rol ortadadır.

Oysaki yalnızca bu metinler haklarındaki kurulu kanaatlere sıkıca tutunmak bu metinlerin tartıştığı diğer konuların tahribine neden olmaktadır. Bu durum, Nâmîk Kemâl'in gerçekleştirdiğinden çok daha ağır bir *Tahrîb*'e neden olmuştur. Söz konusu kanaatlerden hareketle metinlere sallanan kazmaların hantallaşmış, rastgeleleşmiş darbeleri arasında metinlerin tartıştığı ve daha özenli hassas arkeolojik kazıları gerektiren konular toprağa karışır. Tahrifat, metinlerin çoklu yorumlanmasıyla açığa çıkacak yorum çeşitliliğini engeller. Haklarında kurulu kanaatlerden zihinlerimizi tecrit ederek metinlerde tartışılan konulara ve konuların

tartışıldığı söyleme bakıldığında her iki ismin eski yahut yeni edebiyatın savunuculuğunu üstlenen tarafgirliği yahut reddiyesi üzerine değil Ziyâ Paşa'nın göz önünde Nâmık Kemâl'in ise içten içe yaşadığı bir Tanzimat ruhu ikililiği hakkında konuşmak gerekecektir. Bu iki önemli ismin Tanzimat ruhunun ikililiğini yansıtan tutarsızlıklarının meşruluğuna, tenakuzlarının mübahlığına da yer açmak icap edecektir. Böylelikle bu metinler okunduğunda duyulan sadece Nâmık Kemâl'in bir harâbât olarak gördüğü eski edebiyatı yıkmaya çalışan kazma sesleri değildir. Onun kazı çalışması, eskiyi yıkmaya yönelmesinin dışında harabe, virane içinde saklı kalan bir şiir hazinesini (hafızasını) gün yüzüne çıkarıcı darbeleri olarak da okunabilir.

Bu çalışma, edebî düşünce içinde birbirlerinin peşi sıra üretilme heyecanıyla oluşturulan bu üç metni eleştirel yayma teşebbüsünün bir parçası olarak yorum çeşitliliğine katkıda bulunmayı amaçlar. Türk edebiyatı tarihi içinde birlikte anılan, edebiyat eleştirisi ve reflektif düşünme için büyük önem taşıyan bu başlangıç metinlerimizin iki kapak arasında komşu haline gelerek birbiriyle daha sık konuşmasını, daha fazla diyalog haline geçmesini önemli buluyoruz. Mâhir Bey'in Nâmık Kemâl'e yazdığı bir mektuptan vaktiyle İstanbul'da elden ele dolaştığını, sürüne sürüne turşudan beter, okunmaz hâle geldiğini öğrendiğimiz ve hakkında "kaybolur diye ödüm kopuyor!"¹ dediği bu müsveddelerin, bir arada daha fazla okurla buluşmasını mümkün kılacak erişilebilirliğini temenni ediyoruz.

Alanımızın kıymetli hocaları Önder Göçgün ve Kazım Yetiş'in çalışmaları da dikkate alınmakla birlikte bu çalışmada, *Harâbât* mukaddimesi, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'in Kaya Bilgegil Koleksiyonunda yer alan ve kitap halinde basılan matbu şekilleri² merkeze alınmıştır. Bilgegil Koleksiyonunda *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'in birlikte neşrini içeren ayrı bir nüsha daha bulunmaktadır. Anlamsal olarak gerekli görüldüğü durumlarda, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'in Ebûzziyâ Tevfik'in *Mecmûa-i Ebûzziyâ*'sının farklı ciltlerinde yer alan tefrika şeklindeki neşirlerine de müracaat edilmiştir.³ *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'in Ebûzziyâ Matbaası eliyle yayınlanma sürecinde metinlere "lî't-tâbi" imzasıyla eklenen çeşitli dipnotların metne dâhil edilmesine dikkat edilmiştir. Bununla birlikte çeşitli nedenlerle önceki çeviriyazıda yer almayan küçük ilaveler ve görebildiğimiz kadarıyla gider-

1 Fevziye Abdullah Tansel, *Nâmık Kemâl'in Husûsî Mektupları I: İstanbul Avrupa ve Magosa Mektupları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 443.

2 Ziyâ Paşa, *Harâbât*, I. cilt, (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1291). Nâmık Kemâl, *Tahrîb-i Harâbât*. (İkinci tab'i). (İstanbul: Matbaa-i Ebûzziyâ, 1304). Nâmık Kemâl, *Ta'kîb* (Temsil-i sâlis) (İstanbul: Matbaa-i Ebûzziyâ, 1312).

3 Ebûzziyâ Tevfik, *Mecmûa-i Ebûzziyâ* 1, no. 1-12 (Kostantiniyye: Mihran Matbaası, 1297-1298). Ebûzziyâ Tevfik, *Mecmûa-i Ebûzziyâ* 2, no. 13-24, (Kostantiniyye: Mihran Matbaası, Matbaa-i Ebûzziyâ, 1298-1299). Ebûzziyâ Tevfik, *Mecmûa-i Ebûzziyâ* 3, no. 25-36 (Kostantiniyye: Matbaa-i Ebûzziyâ, 1300).

meye çalıştığımız küçük baskı düzeltileri söz konusudur. Son yıllarda yayımlanan değerli bir yayın ile *Tahrîb-i Harâbât* üzerine yapılan tashih katkısı göz önünde bulundurulmuştur.⁴ Nâmık Kemâl, Zeynü'l-Âbidin Reşid'e yazdığı mektubuna şöyle bir hâşiye düşer: “Muâhaze müsveddelerinin ikinci kâğıttan aşağısına göz bile gezdiremedim; rekik yerleri var ise, ıslâh etmek ve yâhut bendenizden sormak lâzım gelir.”⁵ Bu hususta tespit edilebilen birkaç rekik nokta dipnot ile giderilmeye çalışılmıştır. Yine *Harâbât* mukaddimesinin *Tahrîb-i Harâbât*'ta alıntılanan beyitleri çevriyazının bütünlüğü açısından karşılaştırmalı olarak okunmuş, söz konusu farklılıklar belirtilmiştir.

Ziyâ Paşa *Harâbât* mukaddimesinde, *Harâbât*'ı rindlerin mülâkât mekânı olarak tasarlar. Nâmık Kemâl *Harâbât*'ın yayımlanma süresince Zeynü'l-Âbidin Reşid'e gönderdiği bir mektupta onu, Yeni Osmanlıların mülkümüzde inşa etmeye çalıştıkları *bir dârü'l-fünûn-ı edeb* ile karşılaştırır. Kanaatimizce önsözde ele almaya çalıştığımız *Harâbât* mukaddimesi, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb* yorumlarının çeşitlenmesinde oluşturulan ve karşılaştırılan bu iki mekânın işlevlerinin birisinin dışarıda bırakılması mümkün görülmez. Bu metinler bir taraftan kendisine yönelecek okurlarıyla mülakat yapmak, diyaloga girmek için sabırsızlanmaktadır. Bunda bir yerde buluşmak sûretiyle karşılıklı konuşma, görüşme esastır. Diğer taraftan kabul edilmiş yargılardan, kurulu kanaatlerden tecrit olarak zihnimizi onlara yöneltmemizde bir *dârü'l-fünûn* kurumunun sahip olduğu rol ortadadır. Yine de nihayetinde hakikat olarak açığa çıkacak şey, *Harâbât* mukaddimesi, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'i okuyan herkesin onunla ancak kendi halinde söyleşme durumunda kalacak olmasıdır: *Harâbâtı görenler her biri bir hâletin söyler*.

*

**

Bu çalışma, Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla görevlendirildiğimiz Köln Üniversitesi'nde (Universitât zu Köln) misafir araştırmacı ve öğretim görevlisi olarak bulunduğumuz süreçte hazırlandı. Avrupa seyahat tecrübesi ve refakati edebiyatı kavrayış biçimlerine tesir etmiş iki isme benzer bir tecrübe içinden bakabilmek ayrıca anlamlıydı. Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Üniversitesi, Köln Üniversitesi ve sunduğu ideal çalışma iklimiyle bu imkânın asıl kapı açıcısı Béatrice Hendrich'e şükranlarımızı gönülden (herzlichen) sunmalıyız. Ayrıca onlar olmaksızın bu çalışmanın ortaya çıkamayacağına inandığımız Köln'ün masal cücelerine (*Die Heinzelmännchen*

4 Abdülhakim Tuğluk, “Tahrîb-i Harâbât'ta İstihza,” *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18, no: 4 (2020): 311-326.

5 Tansel, *Nâmık Kemâl'in Husûsî Mektupları I*, 323.

Zu Köln⁶), kızlarımız Fatma Rüyâ ve Nurten Lâle'ye minnet borçluyuz. Gece boyu çalışarak Könlülerin bütün gün yapması gereken tüm işleri bitiren şehrin küçük sakinleri, bu çalışmanın geceleri daha az uyuyarak tamamlanabilirliği konusunda bize daima ilham ve güç verdi.

Akademik hayatımızın en büyük şanslarından birisi öğrencilerine düşünüş itibarıyla bir perspektife sahip olma sorumluluğu yükleyen Burhanettin Tatar'a mütealliktir. Kıymetli hocamız 2018 yılında Frankfurt'ta, Goethe Üniversitesi'nde katılmış olduğu bir sempozyum sonrasında, alanlarımız ne kadar farklı olursa olsun, unutmaya, bastırma, susarak yokluğa mahkum etme gibi sempozyumda da kısmen ele alınan kavramlar üzerinde düşünmemizi önemle tavsiye etmişti. Bu çalışma bu tavsiyenin semerelerinden biridir.

Her akademik yazıda verilerin analizi için gereken kavram ve metaforları oluşturduktan sonraki can alıcı nokta bunları bir araya getirecek kurgudur. Nâmık Kemâl ve Ziyâ Paşa arasındaki ilişki üzerine yaptığımız sohbetlerde, bu çalışmanın gömülü metinler metaforu etrafında kurgulanabilirliğinin yolunu en başta bu sohbet ve muhabbet kültürüne borçluyuz. Birer yeni Türk edebiyatçısı olarak eski ve yeni Türk edebiyatı arasındaki dolanıklıkta dolaşma sorumluluğu ve gözüpekliğin, eski edebiyatı modern edebiyatla arasına belirli sınırlar çizmeden bir bütün olarak anlamaya çalışan güçlü hocalarla karşılaşmamızdan ileri geldiğini söylemeliyiz. Alanının çok müstesna isimleri Dursun Ali Tökel, Selim Sırrı Kuru ve rahmetli Walter G. Andrews'a dinmeyen bir şükran borçluyuz. Dursun Ali Tökel ve Yusuf Bahri Gündoğdu'nun *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*'de yer alan Arapça ve Farsça beyitler, isimler ve çeşitli ifadeler konusunda benzersiz yardımları oldu. Teori, metafor ve karşılaştırmanın edebiyat çalışmalarındaki hayatiliğine cömertçe yer açan hocalarımız Yavuz Demir ve Şaban Sağlık'a mevsimsiz teşekkürlerimizi sunarız.

Bu çalışmada incelenen her üç metin (*Harâbât*, *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta'kîb*) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi'nde yer alan *Kaya Bilgegil Eski Harfli Basma Eserler Koleksiyonu*'na aittir. Türkoloji'de söz konusu metinler üzerine detaylıca yapılmış tek özel çalışmanın sahibi olan Bilgegil hocanın yapraklarını çevirdiği, defalarca okuyarak kenarlarına çeşitli notlar düştüğü matbu basımlar üzerinden yarım yüzyıl sonra⁷ yeni bir karşılaştırmalı okuma yapmak bizi ziyadesiyle heyecanlandırmış ve çalışmamıza oldukça özel bir süreklilik ruhu katmıştır.

Atiye Gülfer Gündoğdu ve Servet Gündoğdu

Köln 2023

6 Köln şehrinde geçen bir halk anlatısı.

7 *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*'in ilk baskısı 1972'dir. *Harâbât*'ın basılış ve *Tahrîb-i Harâbât*'in kaleme alınış tarihinden (1291/1874) yaklaşık yüz yıl sonra yayınlanır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	vii
Giriş	1
Yeni Edebiyatın İnşasında Gömülü Metin Olarak Eski Edebiyat Sorunu.....	1
Eski Edebiyatın Defni: Ölü Gömme ve Medenileşme İlişkisi	5
Geleneğin Metnine Kaydedilmemek	9
Kemâl Bir Ziyâlaşma Projesi	11
Edebî Mülksüzleşme, İnşâ ve Oturma: Harâbât versus Dârü'l-Fünûn-ı Edeb	14
Harâbâtı Yıkma Yahut Meydana Çıkarmak	24
<i>Öyleyse Sizi Ona Yas Tutmaktan Ahkoyan Nedir?: Gömmeğe Geldim, Övmeye Değil</i>	26
Gömülü Metinlerin Tasalludu: Hayâlât'ın Hayaletleri	29
Hafıza ve Unutma Diyalektiğinde Geçmişin Bilinçli Terki: Muvâzaalı Unutma	36
Tanzimat Ruhunun İkililiği: Meşrû Tenâkuzlar	44
Ölü Metinler Neden Döner?: <i>Kütüphanelerimizi mi Yakacağız?</i>	49
Sonuç	57
Kaynakça	63
Metinler	69
Çevriyazı Hakkında Bazı Notlar.....	69
Harâbât	70
Tahrîb-i Harâbât	139
Ta'kîb	219

GİRİŞ

-Tanzimat Edebiyatı'nın ilk devri hakkında ne düşünüyorsunuz efendim?
(...)

-Tanzimat devrini ben anlamıyorum. Bu Tanzimat, bizim bildiğimiz, siyasî bir harekettir.
- Doğru efendim; fakat o zamana tesadüf eden edebiyata şimdi bu ismi veriyorlar.

Sâmpaşaâde Sezâi Bey¹

Yeni Edebiyatın İnşasında Gömülü Metin Olarak Eski Edebiyat Sorunu

Türk edebiyatının modernleşme süreci üzerine konuşmaya başladığımız anda çeşitli siyasî/ideolojik, tarihsel, sosyolojik ve psikolojik söz varlığının etrafımızı sardığını fark ederiz: Tanzimat, ferman, sultan, Mustafa Reşit Paşa, Abdülhamit, tahrîp, istibdat, sürgün, sis, dūd-ı muannid, tazyik... Edebiyatla ilişkileri bağlamında bu kelimelerin toplumu ve edebiyat eserlerini üreten yazarları nasıl etkilemiş olduğu edebiyat tarihimizde hacimli bir yer tutar. Oysaki yeni bir edebiyatın adlandırılışından tanzim ve ıslahına kadar her türlü meselenin bir şekilde etrafında döndüğü ideoloji ve siyasete özgü bu referansların baskısına en fazla maruz kalan şey edebî metinlerin bizatihi kendileridir.

Yine de edebiyat tarihi yorumlamalarında ortaya çıkan bu başat karakter bizlere ona bu gözle yönelme sorumluluğu yükler. Edebî metinlerin ihmal edilen varlığına dönebilmek farkındalığı “Türk edebiyatında bastırılan, unutulmuş, susturulan, gömülen sesler, kavramlar ve metinler”² üzerinde düşünülerek oluşturulabilir. Uzun ve gayretli bir mesâîyi gerektiren bu yolda *Harâbât* mukaddimesi³, *Tahrîb-i Harâbât*⁴ ve *Ta'kîb*⁵ söz konusu bu kavramları ele almak için yerinde bir kalkış

1 Rüşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972), 35.

2 Bu çalışma, bu sorun etrafındaki böylesi bir yönelmişliğin kısmi bir parçası, bir ilk adımdır.

3 Bu çalışmada kullanılan *Harâbât* mukaddimesi baskısı: Ziyâ Paşa, *Harâbât*, I. cilt (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1291).

4 Bu çalışmada kullanılan *Tahrîb-i Harâbât* baskısı: Nâmık Kemâl, *Tahrîb-i Harâbât*, (İkinci tab'i) (İstanbul: Matbaa-i Ebüzziyâ, 1304). 1291'de (1874) Ziyâ Paşa'ya hitaben mektup suretinde yazılan bu metnin ilk baskısı 1303'te (1886) yapılır. Daha önce *Mecmua-i Ebüzziyâ*'da tefrika edilmiştir. “Eser daha önce 1881-1882'de tefrika olarak neşredilmişti: *Mecmua-i Ebüzziyâ* I, no. 11 (15 Safer 1298); II, no. 19 (15 Cemâdiülâhire 1298) - no. 24 (Gurre-i Ramazan 1299).” Ömer Faruk Akün, “Nâmık Kemâl'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri,” *Türkiyat Mecmuası* 18, (1976): 68.

5 Bu çalışmada kullanılan *Ta'kîb* baskısı: Nâmık Kemâl, *Ta'kîb* (Temsil-i sâlis) (İstanbul: Matbaa-i Ebüzziyâ, 1312). 1293'de (1876) yazılan bu metnin ilk baskısı 1303'te (1886) yapılır. *Ta'kîb-i Harâbât*, daha önce 1883'de tefrika sürecinde çıkar: *Mecmua-i Ebüzziyâ* 3, no.